

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ

Боднар Г.Ф.

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, вул. Карпатська, 15,
м. Івано-Франківськ, Україна, 76019, e-mail: g.bodnar@avangardco.u*

Анотація. Стаття спрямована на дослідження проблем податкового законодавства, що мають вплив на розвиток нафтогазової галузі. Виділено проблеми податкового законодавства. Визначено вплив податків на розвиток нафтогазової галузі. Означено суттєві особливості реалізації інвестиційних проектів у нафтогазовій галузі, пов'язані з фіскальним режимом. Акцентовано увагу на важливості створення інвестиційно-привабливого клімату для розвитку нафтогазової галузі шляхом застосування окремого режиму оподаткування щодо проектів, які реалізуються в умовах угод про розподіл продукції. Окреслено напрями удосконалення податкового регулювання для зазначеної сфери діяльності.

Ключові слова: податки, регулювання, нафтогазова галузь, розвиток, газ.

Abstract. The article aims to study the problems of tax laws that have influenced on the development of the oil and gas industry. Author determined the essential features of investment projects in the oil and gas industry, related to the fiscal regime. The attention to the importance of creating an attractive investment climate for the development of oil and gas industry through the use of a separate tax regime for projects that are implemented in terms of production sharing agreements. The problem of tax legislation are Highlighted. The effect of taxes on the oil and gas industry is developmented. Directions of improvement of fiscal management for the specified scope are outlined.

Keywords: taxes, regulation, oil and gas, development, gas.

Анотация. Статья направлена на исследование проблем налогового законодательства, влияющего на развитие нефтегазовой отрасли. Выделены проблемы налогового законодательства. Определено влияние налогов на развитие нефтегазовой отрасли. Отмечено существенные особенности реализации инвестиционных проектов в нефтегазовой отрасли, связанные с фискальным режимом. Акцентируется внимание на важность создания инвестиционно привлекательного климата для развития нефтегазовой отрасли путем применения отдельного режима налогообложения по проектам, которые реализуются в условиях соглашений о разделе продукции. Определены направления совершенствования налогового регулирования для указанной сферы деятельности.

Ключевые слова: налоги, регулирование, нефтегазовая отрасль, развитие, газ.

Вступ. Розвиток податкової системи має відбуватися відповідно до довгострокових макроекономічних цілей розвитку України. З одного боку, це побудова соціально орієнтованої економіки, а з іншого – стимулювання розвитку національного виробництва та забезпечення його конкурентоспроможності. Важливою умовою успішності та ефективності подальшого розвитку українського суспільства є підпорядкованість податкової політики курсу соціально-економічних перетворень, зважаючи при цьому на їх двосторонню взаємозалежність. Нафтогазова галузь є однією з пріоритетних в Україні та в умовах сучасних трансформацій вимагає вирішення значного переліку питань, серед яких питання податкового регулювання займають важливу роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами сучасної податкової політики цікавилися такі вітчизняні вчені як Грицюк Т. В., Лисяк Л., Полозенко Д. В., Чуницька І. І., Мельничук С., Петрович Й. В., Соколовська А., Череп А. В. та інші [1-8]. Питання податкової політики з метою зміцнення приватної ініціативи та суспільного добробуту залишається актуальною проблемою для будь-якої організації. Особливого значення воно набуває в умовах забезпечення енергетичної політики країни, зокрема за рахунок стимулювання діяльності підприємств, що функціонують у сфері видобування газу.

Постановка завдання. На сьогодні важливо удосконалити податкову політику на основі того досвіду, що накопичений розвинутими зарубіжними країнами та створити сприятливі умови для реалізації підприємницької ініціативи у сфері видобування вуглеводнів. Відтак метою даної публікації є виділення та обґрунтування базових положень податкової політики держави стосовно підприємств у сфері нафтогазового видобування із урахуванням її інвестиційного чинника. Для досягнення зазначеної мети узагальнено податкові проблеми, що супроводжують розвиток нафтогазових підприємств та обґрунтовано напрями реалізації податкового регулювання для оптимізації даного процесу.

Результати. Беззаперечним пріоритетом України щодо зміцнення власної енергетичної безпеки є запровадження радикальних реформ у нафтогазовій галузі, щоб зміцнити її ефективність та привабливість як для держави, так і для інвесторів. Створення конкурентних, прозорих та недискримінаційних енергетичних ринків через регуляторні форми є одним з ключових пунктів співпраці між Україною та ЄС. Про це йдеться у Білій книзі пріоритетів для нафтогазової галузі, презентованій під час круглого столу «Реформи в енергетичному секторі: Біла книга пріоритетів для нафтогазової галузі» [9].

Ключовим питанням стратегії розвитку вітчизняної нафтогазової галузі є збільшення власного видобутку газу. Для істотного нарощення обсягів геологорозвідувальних робіт необхідні чималі кошти. Їх можна отримати двома шляхами: зняти рентну плату та відрахування на геологічну розвідку, що суттєво збільшить обсяги цих робіт за рахунок підприємств; різко підвищити інвестиційні надходження. Другий варіант також потребує звільнення від рентних платежів і відрахувань на геологорозвідувальні роботи. Якщо цього не зробити, то видобуток нафти і газу на суші залишиться, у кращому випадку, на сьогоднішньому рівні, а на шельфі, виходячи з чинної системи оподаткування нафтогазової галузі України, розвивати її взагалі недоцільно [10, с. 60].

Суттєвою особливістю нафтогазової галузі є те, що реалізація проектів з геологічного вивчення ліцензійних ділянок та подальшої розробки родовищ є довготерміновою. Тому вкрай важливим є застосування стабільного фіскального режиму на тривалій строк, щонайменше на 5 років. Як показує практика, діючі родовища характеризуються значним вилученням запасів, відтворення їх потребує значних ризикових інвестицій в геологорозвідку. Запровадження непередбачуваних змін до системи оподаткування підриває впевненість інвесторів та призводить до погіршення інвестиційної привабливості галузі.

В силу особливого місця, яке займає податкова система у фінансових відносинах та вирішенні завдань національної економіки в цілому та нафтогазового комплексу зокрема, найважливішого значення набуває проблема її ефективності. Під ефективністю податкового законодавства в широкому сенсі слід розуміти її здатність виконувати покладені на неї функції, тобто забезпечувати:

- надходження податків до бюджету в обсягах, достатніх для виконання державою своїх економічних, соціальних та політичних функцій;

- фінансові умови для відновлення виробничих процесів на розширеній основі.

На сьогодні в системі оподаткування, що стосується підприємств нафтогазового комплексу, існують інституційні проблеми як власне правила оподаткування, так і діяльність організацій, що покликані стежити за дотриманням цих правил.

У 2014 році Кабінет Міністрів України підвищив податки на видобуток газу для приватних компаній з 28 % до 50 % вартості від реалізації газу, видобутого з пластів на глибинах менше 5000 метрів, та з 14 % до 28 % від реалізації газу, видобутого з глибини понад 5000 метрів. Таке підвищення розглядалося як тимчасовий захід. Однак зазначена ситуація з оподаткуванням продовжувалася протягом 2015 року. Таким чином, в Україні для нафтогазової галузі діяв один з найважчих податкових режимів у Європі, наслідками якого стало максимальне скорочення або відмова від інвестиційних програм з геологічного та промислового буріння [11].

На підставі рекомендацій експертів з початку 2016 року рівень рентних платежів знижено до рівня 14 % / 29 % для приватних видобувних компаній. Однак продовжує застосовуватися різний підхід до ставок рентної плати для різних надрокористувачів. Незважаючи на зниження ставок ренти, що застосовуються до видобувних компаній, в Україні немає чіткої системи оподаткування компаній з видобутку вуглеводнів. Існуюча система є неконкурентною в порівнянні з іншими країнами, дуже складною, оскільки передбачає багато різних ставок ренти. Необхідною є проста система, що дозволила б Україні конкурувати з іншими країнами за великі капітальні інвестиції, які вкрай необхідні для відродження галузі.

Спрощення системи визначення рентної плати зокрема мала б унеможливити похибки, що виникають внаслідок застосування різних ставок ренти, скажімо, в залежності від типу видобувної компанії (незалежна, державна чи спільне підприємство) або типу споживача (постачання для промислових чи побутових потреб).

Ще однією суттєвою проблемою, яку слід вирішити шляхом внесення зміни до податкового законодавства, є застосування окремого режиму оподаткування щодо проектів, які реалізуються в умовах угод про розподіл продукції. Такий підхід відповідатиме світовій практиці оподаткування аналогічних проектів.

Сьогодні в умовах світового падіння цін на нафту особливо гостро стоїть питання створення інвестиційно-привабливого середовища для нафтогазовидобувних галузей. Нові ринкові умови потребують перегляду фіскальних умов з метою створення економічно обгрунтованого фіскального навантаження для видобутку як газу, так і нафти та конденсату. Метою змін податкового законодавства є збільшення внутрішнього видобутку газу в Україні завдяки зниженню податків і створенню конкуренції на ринку видобутку природного газу.

«Якщо ми розкриємо потенціал природних ресурсів нашої країни, то тим самим ми зможемо посилити національну безпеку, створити більшу конкуренцію в галузі, що, своєю чергою, приведе до створення більшої кількості робочих місць в енергетичному секторі та зменшить тиск на платіжний баланс», – зазначила экс-міністр фінансів пані Ярецько. «Те, що ми пропонуємо, – це дуже прораховані кроки: ми доклали великих зусиль, аби вирахувати, чого потребує бізнес, щоб збільшити інвестиції у видобуток і збалансувати його очікування з нашими фіскальними потребами. І ми уважно досліджували, як працює ця галузь на інших ринках», – додала вона [17].

Крім зниження ренти вдвічі (до 29 та 14 % залежно від глибини видобутку відповідно), головним нововведенням Мінфіну в законопроекті № 2352а стало запровадження з 1 січня 2016р. податкових преференцій при видобутку газу з нових родовищ. На таких родовищах рента

становитиме 20 % при видобутку газу на глибині до 5000 м і 10 % – понад 5000 м. Таким чином, законопроект покликаний стимулювати газодобувачів розвивати нові проекти.

Варто зазначити, що видобуток і транспортування нафти і газу є лише початком ланцюжка створення доданої вартості в галузі, а також має в подальшому супутній вплив на інші галузі. Перетворення нафти і газу на готові продукти інших галузей – це величезний бізнес, в якому закладена додана вартість. При цьому важливо, яку частку у ній займає оплата праці, оскільки звідси походять суми соціальних внесків. Суттєве зниження ставки ЄСВ в 2016р. з 41 % до 20 % на ФОП [12] дало можливість підвищити заробітну плату працівникам в межах загальних витрат на ФОП. Однак рівень інфляції, який супроводжує Україну останні роки, знівелював таке підвищення заробітної плати працівників галузі, що негативно вплинуло на можливість залучення на підприємства галузі висококваліфікованих спеціалістів.

Окремої уваги заслуговує питання адміністрування та контролю сплати податків. Числення перевірки підприємств нафтогазової галузі фіскальними органами не сприяють стабільній роботі, часто неузгодженість у трактуванні тих чи інших норм податкового законодавства тягне за собою тривалі судові тяганини, які відволікають трудові та фінансові ресурси, шкодять діловій репутації компаній, що в свою чергу не сприяє інвестиційній привабливості компаній.

За оцінками Міністерства фінансів, комплекс запропонованих урядом заходів, насамперед інституційних проблем податкового законодавства в нафтогазовій галузі, до 2025 року може сприяти збільшенню видобутку природного газу в Україні приватними компаніями до 8,5 млрд. кубометрів щороку. Для порівняння: у 2014 частка приватних видобувних компаній становила 3,4 млрд. Це без урахування видобутку напівдержавного ПАТ «Укрнафта» і на 100 % державного ПАТ «Укргазвидобування», що становить в останні роки близько 14 млрд. кубометрів газу. До 2035 року запропоновані заходи, як очікує уряд, мають привести до збільшення обсягу видобутку природного газу в країні тільки приватними компаніями до 11 млрд. кубометрів щорічно [13].

Гармонізація інтересів держави та потенційних інвесторів, яких нагально потребує нафтогазова галузь, зокрема в питаннях оподаткування та розподілу прибутку, покликана значно покращити інвестиційний клімат галузі, залучити висококласних спеціалістів, оновити технологічне обладнання діючих підприємств, що в свою чергу дозволить зміцнити енергетичну незалежність країни.

В уряді з оптимізмом сприймають зниження рентних ставок і прогнозують, що це сприятливо позначиться на видобутку газу в країні. А запровадження нового режиму оподаткування (з 2016 р.) сприятиме залученню інвестицій у геологорозвідку, вивчення та розробку нових родовищ.

Таблиця 1 – Прогнозовані обсяги видобутку газу у 2016-2020 роках, млрд. куб.м

Період	Поточний податковий режим (рента 55 % / 28 %)	Мінфін: Короткострокова пропозиція (рента 40 % / 20 %)	ІНС: трирівнева система ренти (34 % / 29 % / 14 %)	Мінфін: довгострокова пропозиція (20 % рента; 18 % ПП; 30 % додатковий ПП)	ІНС: додатковий ПП (8 % рента; 18 % ПП, 20 % додатковий ПП) (34 % / 29 % / 14 %)
2016	2,52	2,52	3,60	2,72	3,64
2017	2,14	2,14	4,26	2,54	4,35
2018	1,82	1,82	4,97	2,41	5,10
2019	1,54	1,54	5,70	2,32	5,88
2020	1,31	1,31	5,86	2,15	6,06

Примітки: ПП – податок на прибуток [14]

За оцінками Міністерства фінансів, комплекс запропонованих заходів, насамперед податкових, до 2025 р. може сприяти підвищенню виробництва природного газу в Україні приватними компаніями до 8,5 млрд. кубометрів щорічно. Для порівняння: 2014-го частка приватних видобувних компаній становила 3,4 млрд. кубометрів (без урахування видобутку напівдержавного ПАТ «Укрнафта» і на 100 % державного ПАТ «Укргазвидобування») [14]. До 2035 р. запропоновані заходи та кроки, як очікує уряд, мають сприяти збільшенню обсягу видобутку природного газу в країні приватними компаніями до 11 млрд. кубометрів щороку.

Висновки. Таким чином, питання податкового регулювання на сьогодні мають значний вплив на розвиток нафтогазової галузі. Незважаючи на те, що окремі питання ще не знайшли належного врегулювання на рівні державного регулювання, їх розгляд демонструє чітку орієнтацію на ринкові засади господарювання та пошук можливостей збільшенню обсягу видобутку природного газу в країні.

Розглянуте питання пов'язане із отримання додаткових фінансових ресурсів, які можна інвестувати у інноваційний розвиток галузі. Він дає змогу гармонізувати інтереси держави і інвесторів щодо оподаткування та розподілу прибутку, а також значно покращити інвестиційний клімат галузі.

Література

1. Грицюк Т. В. Податково-бюджетна політика як інструмент макроекономічного регулювання / Т. В. Грицюк // *Фінанси і кредит*. – 2004. – № 13. – С. 42–54.
2. Лисяк Л. В. Бюджетна політика в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. – К. : ДННУАФУ, 2009. – 600 с.
3. Полозенко Д. В. Теоретичні принципи оцінки ефективності бюджетної політики / Д. В. Полозенко // *Світ фінансів*. – 2007. – Вип. 3 (12). – С. 49–56.
4. Макогін В. Пріоритети сучасної бюджетної політики України / В. Макогон // *Вісник КЕТНУ*. – 2011. – № 3. – С. 50–57.
5. Чуницька І. І. Бюджетно-податкові важелі формування фінансового потенціалу держави : автореф. дис. канд. екон. наук / І. І. Чуницька; Податкова академія України. – Ірпінь, 2009. – 18 с.
6. Петрович Й. В. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України / Й. В. Петрович // *Банківська справа : зб. наук. праць*. – 2008. – № 6. – С. 43–49.
7. Череп А. В. Податкова реформа – реальність та прогнози [Електронний ресурс] / А. В. Череп, В. В. Барабанова. – Режим доступу: [//www.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2011_1/pdf/11savraf.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2011_1/pdf/11savraf.pdf).
8. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // *Економіка України*. – 2006. – № 7. – С. 4–12.
9. Реформи в енергетичному секторі: Біла книга пріоритетів для нафтогазової галузі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-energy.org/post/49609>
10. Бюджетний кодекс України із змінами і доповненнями, внесеними Законами України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk/>
11. Гожик П. Ф. Резерви видобутку нафти і газу/ П. Ф. Гожик, Є. І. Крижанівський // *Вісник НАН України*, 2006. – № 2. – С. 59–62.
12. Яким є внесок нафтогазової галузі в економіку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1407744-yakim-e-vnesok-naftogazovoyi-galuzi-v-ekonomiku-ukrayini>
13. Бюджетний кодекс України станом на 01.01.2015 р. № 163-VII. Офіційний сайт Верховної Ради України // Законодавство України. [Електронний ресурс]. Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
14. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.
15. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? / [за ред. Я. А. Жаліла]. – К. : НІСД, 2010. – 80 с.
16. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування суб'єктів господарювання, що здійснюють видобування природного газу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>
17. «Дзеркало тижня. Україна» №26, 17 липня 2015 р.

Стаття надійшла до редакції 01.12. 2016 р.
Рекомендовано до друку д.е.н., проф. **Петренком В. П.**